

Halypa bagşydy

Category: Aýdym-saz sungaty, Kitapcy
написано kitapcy | 23 января, 2025
Halypa bagşydy HALYPA BAGŞYDY

Soltan akganyň syraty gözümiň öñünden gidenok. O pahyr uzyn boýly, nurana ýüzli, süýji sözli, maňlaýy giň, gelşikli adamdy. Göwni çaganyň göwni ýalydy. Sypaýy geýinerdi. Başyndaky buhary telpegi dünýe malyna degjekden diýenleridi. Gazanjyk etrabynda bir adam sylansa, Soltan Atanepesow sylanardy. Uludan-kiçä hemmeleriň Soltan akgasydy.

Soltan akga 1895-nji ýylда Gyzylarbat etrabynyň Paraw obasynda dünýä inýär. Ol öz döwrüniň hatly, sowatly, düşünjeli mollasy bolupdyr. Şeýle adamlar Arkaçda göz agy ýaly eken. İş başarıyan adamlar ýiti ýetmezçilik edensoň, görnükli işlere çekilýär. 1938-nji ýyla çenli demirýolda, alyjylar jemgyýetinde, oba, raýon sowetlerinde işleýär. Oňa Ýaradandan ýeten paý aýdym-saz bolany üçin medeniýet sistemasyna geçýär. Demir ýol klubunda aýdym-saz kružogyny döredýär. Kružoga ýolbaşçylyk edýär.

Soltan akga paý-pyýada, aýagulagly obadan oba aýlanýar. Aýdym-saza höwesli, zehinli ýaslary Gazanjyga ýygnaýar. Şolaryň arasynda Sapar Gurbanow, Gylyçjan Durdyýew, Rahym Rahmanow, ezber gyjakçy Agöýli Şyhynyýazow dagy bolupdyr. Iň körpejesi Aşyrmämmet Durdyýew 1941-nji ýylда kružoga kabul edilýär. Ýokarda agzalan şägirtler uruş zerarly onki süñňüne baky zyýan ýetirip, käbirleri il-gününe gowuşýar.

Aşyrgylyç Gylyçakanowyň, Agöýli Gazakbaýewiň söwes meýdanynda jesetleriniň galandygyny Türkmenistanyň halk bagşasy, proffesor Aşyrmämmet Durdyýew gamly ýatlady. Olaryň ussat bagşylar bolandyklary barada gürrüň berdi. Ikinji gezek zehinli ýaslaryň gözlegine çykýar. Saryhan Sapaýew, Molla Çäkliýew, Nurýagdy Gurbanow, Güýç Nurýagdyýew, Esger Möwlamow ýaly ýaslary synagdan geçirip, şägirtlige kabul edýär. 1950-nji ýylда täzeden aýdym-saz kružogyny açýar.

Ikinji jahan urşy ýany bilen açlyk belasyny alyp gelipdi. Soltan akga 1943-njo ýylда Daşhowuzyň Köneürgenç raýonyna argysha gidýär. O döwürde öz ilini abat saklamak üçin daşara däne çykarmazlyk üçin organ tarapyndan esewanly bolunardy. Kerwen Aşyr milisiýa tarapyndan saklanýar. Soltan akga ömrünü il-günüň aladasy bilen geçiren, demir ýol ýakasyndaky ýasaýanlara ýardam eden Aşyr Kakabaýewiň öýüne myhman bolýar. Çaý-suwy içilýär. Nahar-nowa iýilýär. Türkmeniň gadymy däbinen «Myhman – ataňdan uly» diýen pähime görä, Soltan akga keramatly dogalar okap töwir galdyryár. Aşyr Kakabaýew: «Sahawatly molladygyňyz belli boldy. Başga näme käriňiz bar» diýip soráýar. Myhman aýdym-saza ýykgyň edýändigini duýdurýar. Başlyk täreime gysdyrylgы dutary eline tutdurýar. Saz-da çalýar, aýdym-da aýdýar. Öý eýesiniň göwni ýetýär. Aşyr milisiýany ýanyna çagyryár. Kerweniň harydyny dänä çalşyp, ýüklerini tutmagy tabşyrýar. Birnäçe günden tabşyryk ýerine ýetirilýär. Kerwen ýola düşmekçi bolanda, Aşyr Kakabaýew: «Indi gelseň, goni meniň gapymda ýüküňizi ýazdyryň» diýip, hoşlaşyp ýola salýar.

1950-nji ýylда Aşyrmämmet Dawudow Aşyr Kakabaýewiň myhmany bolýar. Gije ýaryna čenli aýdym aýdýar. Başlyk: «Siziň halypaňyz Soltan akga bolmaly» diýip, kesgitli aýdýar. Aşyrmämmediň aýdyp beren aýdymalaryna göwni ýetýär. Serpaý ýapýar. Bagşy onuň aýdym-saza hormat goýyan adamdygyny häzire-bu güne čenli ýatlaýar.

Soltan akganyň «Göwnüm seni», «Gaşly ýar», «Aýa sataşdym», «Al

sakar at», «Gezdigim ýerlere geldim», «Dagy heý» diýen aýdymalary höwesli, hyjuwly aýtmagy halaýandygyma Gazanjyk etrabynda sag-aman ýaşap ýoren ýaşulularyň güwä geçjegi azlyk etmez.

Soltan Atanepesowyň aýdan aýdymalarynyň birnäçesi aýdym-saz hazynamyzda aýawly saklanýar. Oňa Magtymguly Garly, Sahy Jepbar, Mylly, Pürli agalar, Täçmämmet Suhanguly dagylar uly sarpa goýupdyrlar.

Soltan Atanepesowa 1944-nji ýylда il arasynda syýasy propoganda işini amatly alyp barany üçin TSSR Ýokary Sowetiniň Hormat haty gowşurykýar. 1959-njy ýylда «At gazanan medeniýet işgäri» diýen hormatly ada mynasyp bolýar.

Solyan akga manyly ömrüni aýdym-saza, sungata bagş etdi. Gazanjykly ýaşululardan: «Soltan Atanepesow kim bolupdy?» diýip sorasaň, olaryň: «Soltan akga Gazanjyk iline aýdym-saz getiren ussat halypady» diýip aýtjakdyklaty ikuçsyzdyr. 0 pahyr öňki halypaçylyk ýyllaryny hasaba almasaň-da, 1947-1959-njy ýyllarda Gazanjyk medeniýet öýüniň aýdym-saz kružogyna üýtgewsiz ýolbaşçylyk etdi. Şol ýyllarda «Zähmeyde tapawutlanandygy üçin» diýen medala, kaşaň edaralaryň hormat hatlaryna mynasyp boldy. Soltan Atanepesow ýatlanmaga mynasyp halypa bagşydy.

Tatar ÜÝŞMEKOW. Aýdym-saz sungaty